

Зоран Стевановић

професор историје

ОШ „Љупче Николић”, Алексинац

zoratilelaaleksinac@gmail.com

ПОСЛАНИЦИ ЗА ВАРОШ АЛЕКСИНАЦ У СКУПШТИНАМА КНЕЖЕВИНЕ И КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ (1870–1918)

Апстракт: Након ослобођења од Османског царства и прикључења Кнежевине Србији, варош Алексинац добила је статус окружне вароши и убрзо постала значајан административни и политички центар. У том својству била је изборна јединица за представнике у Народној скупштини Србије. У периоду 1870–1918. Алексинац је више пута имао свог народног посланика, у складу са променљивим уставним оквирима, изборним законима и статусом вароши. Устави из 1869, 1888, 1901. и 1903. године донели су значајне измене у изборном систему, начину избора и представљању грађана у парламенту. Циљ овог рада је да прикаже који су посланици изабрани у име вароши Алексинац, у којим сазивима Народне скупштине су учествовали и у каквим политичким околностима су избори спроведени. Истраживање се заснива на анализи уставних одредби, изборног законодавства и расположивих података о сазивима Народне скупштине. Посебна пажња посвећена је биографијама изабраних представника и њиховој страначкој припадности.

Кључне речи: Србија, Алексинац, устави, изборни закони, Народна скупштина, посланици.

***

Правна основа избора народних посланика

Правни основ избора народних посланика у Представничка тела Србије као законодавних органа у другој половини 19. и почетком 20. века били су устави Кнежевине и Краљевине Србије. У том периоду донета су четири устава – 1869, 1889, 1901. и 1903. године.

Устав Кнежевине Србије из 1869. године био је трећи устав ново-вековне Србије. Њиме је *de jure* укинут такозвани Турски устав из 1838.

године. Усвојила га је Велика народна скупштина 11. јула¹ 1869, а био је на снази у два наврата, 1869–1888. и 1894–1901. Мада Србија још није била суверена земља, доношењу овог устава се није успротивило ни Османско царство, номинални сизерен Србије, нити велике силе. Пошто га је у време малолетства кнеза Милана Обреновића донело Намесништво назива се и Намесничким уставом. Најважније одредбе Устава посвећене су положају и надлежностима Народне скупштине, која први пут у државноправној историји Србије постаје законодавни орган.

Устав Краљевине Србије из 1889. године био је четврти по реду устав Србије, на снази у периоду 1889–1894. Усвојила га је Велика народна скупштина на заседању 22. децембра 1888. по јулијанском, односно 3. јануара 1889. године по грегоријанском календару.

Устав Краљевине Србије из 1901. године, био је пети по реду устав Србије, на снази од 1901. до 1903. године. Познат је као Априлски или Октроисан устав. Основна новина у овом уставу је успостављање дводомног Народног представништва са Сенатом као горњим и Народном скупштином као доњим домом. После убиства краља Александра 1903. стављен је ван снаге усвајањем новог, либералнијег устава из 1903. године.

Устав Краљевине Србије из 1903. године донет је после Мајског преврата. Влада која је форморана након краљеубиства сазвала је за 2. јун 1903. заседање Народног представништва изабраног 1901. године.

Народно представништво које су чинили Народна скупштина и Сенат, донело је устав који је усвојен 5/18. јуна, а у *Српским новинама* објављен 7/20. јуна 1903. године. Био је то заправо Устав од 22. децембра / 3. јануара 1889, који је са мањим изменама враћен на снагу. Краљ Петар I Карађорђевић се приликом ступања на престо заклео на Устав, по коме је владао све до доношења устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1921. године (Видовданског устава).

Устав из 1869. године у поглављу *О Народног претставништву*, предвиђа следеће: „Народна је скупштина народно претставништво” (чл. 41). „Народна скупштина састоји се из посланика народом изабраних и посланика које Књаз бира. Скупштина је обична и велика” (чл. 42). „Избори су народних посланика непосредни и посредни преко повереника” (чл. 44). „Сваки срез и свака окружна варош бира за себе посланике и то на три хиљаде пореских глава по једног. Но и онај срез и окружна

---

1 Осим када није другачије назначено, сви датуми у раду дати су према јулијанском календару.

варош, што имају мање од три хиљаде пореских глава, бирају по једног посланика. Варош Београд бира два посланика. Књаз бира на свака три народом изабрана посланика по једног са своје стране, из реда људи који се одликују науком или искуством у народним пословима, но овај број не мора бити потпун” (чл. 45). „Сваки Србин који је пунолетан и плаћа грађански данак на имање, рад или приход, има право да бира посланике, или поверенике” (чл. 46). „Ко има право да бира, може бити изабран за повереника, али за посланика може бити изабран само онај ко има пуних тридесет година и плаћа државног данка најмање 6 талира годишње на имање, рад или приход, и има остала својства која прописује изборни закон” (чл. 47). „Чиновници и они који у ред чиновника спадају, као пензионери, они који примају какво издржавање из државне касе, или који улажу у фонд удовички, а исто тако и правозаступници, не могу бити за посланике народне изабрани; а они које Књаз бира могу се узети из свију редова грађанства. Но војници стајаће војске, ма кога чина, не могу ни бирати ни изабрани бити” (чл. 48.) „Сви посланици морају живети у Србији, но не морају живети у срезу или у вароши где су изабрани” (чл. 50). „Народни посланици нису претставници само оних који су их изабрали, него целог народа, и по томе њима се не може дати никакво обавезно настављење од бирача, већ они по свом увиђању и савести представљају и решавају народне потребе” (чл. 51).

На основу устава Народна скупштина је донела *Изборни закон скупштински* који је ступио на снагу 10. октобра 1870. године. Његове главне одредбе биле су ове: „Опште бирање народних и књажевих посланика бива сваке четврте године. Прво опште бирање и народних и књажевих посланика по овом закону за обичну скупштину биће у течају идуће 1871. године, и у напредак ће се према томе рачунати” (чл. 1). Сваки Србин, т. ј. сваки српски грађанин, био рођен или прирођен, који је навршио 21 годину који плаћа грађански данак на имање, рад или приход, може бити бирач посланика за народну скупштину” (чл. 17). У бирачки списак не могу бити унети, дакле нити се бирати: „скитнице Цигани”, они који служе код других под најам и плаћају бећарски данак, они који су осуђени због злочина или на губитак части, док им се не врате права, они који се налази у затвору или притвору, они који су судском пресудом осуђени јер су злоупотребом власти, претњом, поклоном или обећањем за себе или за другог радили да буде узабран за посланика или повереника, па и они којима се докаже да су свој глас продали. Право гласа

немају ни они којима је стедиште отворено, који су под старатељством и они којима устав забрањује бирање посланика (чл. 18). „Ко може бити бирач, тај може бити свуда изабрат за посланика, живео или не живео у оној вароши или срезу, само ако живи ма где у Србији без обзира где живи, само ако живи у Србији”. Поред бирачких услова, посланик мора имати навршених 30 година, плаћати најмање 6 талира данка годишње, као и да не буде део групе изузете чланом 48 Устава (чл. 22). „Посланик, који бу у више од једне окружне вароши или више од једног среза изабрат био, чим су му избори саопштени дужа је казати чијег се избора прима” (чл. 23). У окружним варошима избори су непосредни, а у селима посредни, преко повереника (чл. 24). У селима се на сваких 50 пореских глава бира по један повереник, по два повереника бирају општине које имају више од 50 пореских глава (чл. 52). Повереници се бирају простом већином гласова (чл. 53). Повереници гласају појединачно истовремено за све кандидате, уколико их буде више (чл. 57) — Ако ни један кандидат нема чисту већину према броју повереника који су гласали, онда се нов избори неће одлагати, него ће се одмах бирати између двојице који имају највећи број гласова (чл. 65). Ко од кандидата буде имао чисту, „савршену већину”, тј. више од половине укупног броја предатих гласова, постао је посланик, што је одбор имао обавезу да одмах јавно саопшти (чл. 37). у случају да ниједан од кандидата нема „савршену већину”, одбор ће објавити која два имају највише гласова. Одбор ће онда направити проглас који ће се објавити преко општине и у коме ће се назначити: колико је свега бирача у вароши; колико је било гласача; која је савршена већина гласача; место и дан када ће се састати нова изборна скупштина (чл. 38). Нови избори могу бити спроведени тек после три дана од првих, поступком истоветним првом и то за кандидате који су означени као они са највише гласова (чл. 39, 40. и 41). Посланик је постајао кандидат са простом већином гласова (чл. 46).²

Устав из 1889. у поглављу V, које говори о Народном представништву, наводи одредбе: „Народно је претставништво Народна Скупштина. Народна је Скупштина Обична и Велика” (чл. 76). „Народну скупштину састављају посланици које народ слободно бира по одредбама овога Устава” (чл. 77). „Избори су народних посланика непосредни. Гласање је тајно и врши се куглицама” (чл. 78). „Сваки округ бира онолико посланика колико долази на њега по броју пореских глава. На

---

2 Српске новине, бр. 128, 27. октобар 1870; исто, бр. 129, 29. октобар 1870.

сваких 4.500 пореских глава долази по један народни посланик. Ако вишак пореских глава у једноме округу прелази 3.000, бираће се у њему још један посланик. У овај број посланика које бира округ улазе и они посланици за које члан 100-ти овога Устава изискује нарочите услове” (чл. 79). „Варош Београд бира четири посланика, вароши: Ниш и Крагујевац по два, а вароши: Алексинац, Ваљево, Врање, Горњи Милановац, Зајечар, Јагодина, Књажевац, Крушевац, Лозница, Лесковац, Неготин, Параћин, Пирот, Пожаревац, Прокупље, Свилајинац, Смедерево, Ћуприја, Ужице, Чачак и Шабац, свака по једног посланика” (члан 81). „Сваки народни посланик претставља цео народ а не само оне који су га изабрали” (чл. 83). „Бирачи не могу давати нити народни посланици примати заповедна и обавезна упутства” (чл. 84). „Право бирачко има сваки рођени или приурођени Србин који, је навршио 21 годину и који плаћа држави најмање петнаест динара непосредне порезе годишње. Задругари, који су на вршили 21 годину, имају право бирања ма колику непосредну порезу плаћали. Сваки који хоће да употреби своје бирачко право, мора претходно узети бирачку карту. А бирачку је карту надлежна власт дужна издати свакоме ко докаже признаницом или протоколом у који се заводи плаћање порезе да је у прошлом или текућем полутођу платио порезу која даје право бирања” (чл. 85). „Сваки бирач има право да бира само на једноме месту, и то у ономе изборном округу у коме је као бирач уписан” (чл. 86). Официри, активни и у недејству и војници који слуће рок не могу гласати (чл. 87). „За посланика у Народној Скупштини може бити изабран само онај, који сем услова потребних за право бирања, испуњава још и ове услове: 1) да је Србин по рођењу, или да је, ако је приурођен, настањен пет година у Србији; 2) да ужива сва грађанска и политичка права; 3) да живи стално у Србији, изузимајући оне који се стално баве на страни по државноме послу; 4) да је навршио 30 година; 5) да плаћа држави најмање 30 динара непосредне порезе на годину” (чл. 96). „Полицијски чиновници не могу бити бирани за народне посланике” (чл. 97). Међу посланицима сваког округа морају бити по два лица који поред осталих уставних услова, општих за све посланике, испуњавају још и овај нарочити услов: Да су свршили који факултет у земљи или на страни, или коју вишу стручну школу која стоји у реду факултета. Али сматраће се да имају тај услов и ако нису свршили ни факултет нити стручну школу сви они а) који су били претседници или потпретседници Народне Скупштине; б) министри и дипломатски агенти

и они који су то били; в) председник, потпредседник и чланови Државног Савета, и они који су то били; г) генерали и пуковници у пензији. Ова два посланика бирају окрузи истог дана и истим начином као и остале посланике, али одвојено од њих” (чл. 100). За обичну Народну скупштину посланици изабрани општим избором бирају се на три године. За сваки трогодишњи скупштински мандат избори се врше на Крстовдан, 14/26 септембра (чл. 101). Скупштина се редовно сазива у престоницу, за 1. новембар сваке године (по јулијанском календару). Сваки редован сазив Народне скупштине траје најмање шест недеља (чл. 102). Краљ може сазвати скупштину и у ванредни сазив (чл. 103).

На основу устава, 25. марта / 6. априла 1890 године донет је *Закон о изборима народних посланика*, којим је поближе регулисан њихово бирање. „Бирачки одбор у варошима и у двама сеоским општинама, које бирају по једног посланика, састављају: један судија месног или најближег првостепеног суда одређен коцком од судија тога суда, председник општинског суда и по један представник свакога кандидата. Овај ће одбор, пошто буде избројао гласове, објавити одмах, према чл. 94. Устава резултат избора. Ако је који од кандидата добио апсолутну већину гласова одбор ће му одмах издати посланичко пуномоћство. Ако пак није добио такву већину, он ће, објављујући резултат избора, заказати у исто време нов избор за 20. септембар” (чл. 81). По завршетку изборног процеса: „Свакој ће се листи кандидатској дати онолико посланичких места, колико се пута количник садржи у гласовима које је она добила (чл. 87)”.³ Изборни количник добијао се када се број гласалих подели са бројем посланика који се бира у округу или окружној вароши која бира два или више посланика.

Устав из 1901. године у поглављу IV доноси одредбе о Народном представништву и наводи: „Законодавну власт врши Краљ са Народним Представништвом. Народно претставништво састављају Народна Скупштина и Сенат. Избори за Народну скупштину се врше на дан 21 Маја, а избори за Сенат на дан 8 Септембра. Нико не може бити члан и у Скупштини и у Сенату у исто време. Сваки члан Народног претставништва заступа цео народ” (чл. 43). Народну Скупштину састављају народни посланици, које народ слободно бира по одредбама овога Устава и изборног закона. Народних посланика има 130. Београд бира два посланика, а окружне вароши, као и општине такковска и добрињска,

---

3 Српске новине, бр. 72, 30. март 1890.

по једног. Остали број бирају окрузи по окружним листама према сразмери свога становништва. У свакој окружној листи мора бити један кандидат, који је свршио факултет у Србији или на страни. Законом се прописују ближе одредбе” (чл. 65). „Бирање је посланика непосредно, а гласање је тајно” (чл. 66). „Може бити изабран за посланика у Народној Скупштини а) који је рођени или прирођени српски грађанин; б) који ужива сва грађанска и политичка права; в) који је навршио 30 година; г) који стално живи у Србији; д) који зна читати и писати; е) који Држави плаћа годишње најмање 60 дин. непосредне порезе. Колико ко плаћа на годиу порезе, доказује се пореским књижицама за последње три године. Али адвокати и сви они који су свршили факултет у Србији или на страни, могу бити бирани и ако плаћају 30 динара годишње непосредног пореза” (чл. 67). Не могу бити посланици у Народној Скупштини: а) који сами бирачког права немају или га вршити не могу; б) активни чиновници, сем чланова Касационог суда, Председника и чланова Главне контроле, Председника Апелационог Суда, Професора Велике и средњих школа, Управника Монопола, Библиотекара Народне Библиотеке, лекара, инжињера и оних чиновника на расположењу или у пенсији који су свршили факултет; в) Председници општина; г) Свештеници оба реда” (чл. 68). „Посланички мандат траје четири године. Посланички мандат губи онај посланик који за трајања мандата добије плаћену државну или од државе зависну службу, сталну или привремену, као и онај који за то време ако је чиновник буде унапређен. Који овим начином изгуби мандат може бити поново биран, ако то допушта његов нови положај” (чл. 69).

Након доношења Устава, донета су два закона о избору народних посланика. Први је донет 10/22. јуна 1901. године: *Привремени закон о изборима чланова Народнога представништва*,⁴ и други: *Закон о изборима чланова Народнога представништва*, 12/24. децембра 1901. године.⁵

Устав из 1903 године садржи, у највећем свом делу, одредбе устава из 1889. године. Разлике у одредбама које се односе на Народну скупштину су следеће:

Чл. 84. (некадашњи 85.) додато је да се у непосредне порезе за бирачко право рачуна и стални државни прирез, а изостављен је текст који говори о бирачким картама, које су укинуте. Из члана 91. (некадашњи 92.) избачена је одредба да у Главни бирачки одбор улази и по један члан

4 Исто, бр. 137, 10. јун 1901.

5 Исто, бр. 283, 21. децембар 1901.

сталног окружног одбора. Члан 92, некадашњи 93, доноси нову одредбу: „Ако једна кандидатска листа не добије ни количник, њени се гласови придају кандидатској листи са највећим бројем гласова”. У члан 98. (99.) унесена је одредба да председници општина, ако би били изабрани за народне посланике и приме мандат, губе дотадашњи положај. Члан 99. (100.) доноси следећу новину: „На свакој кандидатској листи изборног округа морају бити по два лица, која поред осталих уставних услова, општих за све посланике, испуњавају још и овај нарочити услов: Да су свршили који факултет у земљи или на страни, или коју вишу стручну школу, која стоји у реду факултета”. Чланом 100. (101.) уместо трогодишњег, уводи се четворогодишњи скупштински мандат. Чл. 101. (102.) предвиђа да се скупштина редовно састаје сваке године 1 октобра у престоници, а само у случају рата ван ње. Према члану 111, некадашњем 112, редован сазив Народне скупштине не може се закључити док скупштина не донесе буџет.

Главне одредбе *Закона о изборима народних посланика* из 1890. са изменама и допунама на основу устава из 1903 године, јесу ове: Народна скупштина се састаје редовно 1 октобра сваке године у престоници, а само у случају рата ван ње. Избори који се врше по одредбама овога закона вреде за четири године. Избори се наређују указом, који се обзнањује у службеним *Српским новинама* најдаље до 25 јуна, а истим указом наређује се и сазив Народне скупштине. Изборни окрузи се поклапају са административним. Сваки окрут бира број посланика сразмерно броју пореских глава. На сваких 4.500 пореских глава по један посланик, с тим да се у случају да остатак пореских глава у округу премашује 3.000 стиче право на избор још једног посланика. Број посланика округа утврђује пре сваких избора Државни одбор на основу пореских књига. Бирачки одбор сачињавају: председник Државног савета и Касационог суда, председник и оба потпредседника последњег сазива скупштине, или њихови заменици. (чланови 1–10). Бирачко право има сваки српски грађанин са навршеном 21 годином, који плаћа најмање 15 динара непосредног порезе годишње, рачунајући и стални државни прирез. Ко нема право да бира, не може бити ни биран. Пасивно бирачко право има сваки Србин по рођењу или „прирођењу”, који испуњава још и ове услове: да ужива сва грађанска и политичка права, да живи стално у Србији, што се не односи оне који због државне службе живе у иностранству; да је навршио 30 година и да плаћа најмање 30 динара непосредног годишњег

пореза. На свакој кандидатској листи морају бити још по два лица која су завршила факултет у земљи или иностранству, или пак стручну школу у рангу факултета. Чиновничке положаје заједно са посланичким мандатом нису губили: министри у служби или на расположењу, чланови Државног савета, дипломатски претставници на страни, председници виших и првостепених судова, професори Велике школе, стручних и средњих школа; инжињери и лекари у државној служби; пензионери и чиновници на расположењу. Чиновници који су изабрани за посланика нису могли бити пензионисани за време вршења мандата. Полицијски чиновници нису могли бити бирани за народне посланике, осим ако предходно нису дали оставку на државну службу, и то најмање месец дана пре кандидатуре. Уколико би народни посланици за време мандата примили државну службу, атоматски су губили мандат. (чланови 11–19).⁶

У наредним поглављима биће представљени посланици вароши Алексинац по наведеним уставним периодима, са подацима о изборима, кандидатима и политичким околностима, као и њихове биографије.

Избори по одредбама устава из 1869. године

1. Народна скупштина у Крагујевцу од 14. септембра до 25. октобра 1870. године

Одредбама устава из 1869. године, скупштина је добила законодавну улогу. Да би се могли донети закони према новом уставу морала се сазвати скупштина да их донесе. Ради тога су заказани избори за ванредну законодавну скупштину, која је имала задатак да донесе нужне законе.

Указом од 7. августа 1870. заказани су избори, а сазив скупштине утврђен за 14. септембар исте године у Крагујевцу. Број бираних посланика износио је 97, али је Устав давао могућност кнезу да сам именује једну трећину од броја бираних посланика, са циљем да у Народној скупштини уђе и интелигенција.

Пошто је донела најнужније законе саобразне новом уставу законодавна скупштина из 1870. се разишла.⁷ Изабрани народни посланик за варош Алексинац био је Милосав Трифунац, трговац из Алексинца.⁸

6 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *Југословенске скупштине и сабори*, Београд, 1937, 148–149.

7 *Исто*, 81–82.

8 *Српске новине*, бр. 108, 12. септембар 1870.

2. Народна скупштина у Крагујевцу за 1871, 1872. и 1873. годину

По одредби Устава, раописани су нови избори за редовну законодавну Народну скупштину, за период од 1871. до 1873. године. Избори су одржани 6. августа 1871. године, по новом изборном закону. Изабрано је 97 народних посланика, те је уз именованих 18, Народна скупштина укупно бројала 115 посланика. По извршеним изборима скупштина је сазвана у први редован сазив за 1871, на дан 5. септембра у Крагујевцу и заседала је до 24. октобра исте године.

Друго редовно заседање Наредне скупштине одржано је од 4. септембра до 25. октобра 1872. године, док је треће одржано од 15. новембра до 31. децембра 1873. године.

У једном ванредном заседању скупштина је радила од 2. до 27. јануара 1874. године.⁹

Изабрани народни посланик за варош Алексинац поново је био Милосав Трифунац, трговац из Алексинца.¹⁰

3. Народна скупштина у Београду за 1874, 1875. и 1876. годину

Избори за законодавну Народну скупштину, за 1874, 1875 и 1876. годину, одржани су 24. октобра 1874. године.

Ова скупштина имала је свој први сазив од 8. новембра 1874. до 13. марта 1875. године. То је било и једино њено заседање, пошто је указом кнеза Милана од 13. марта 1875. распуштена и наложено расписивање нових избора у року од четири месеца.¹¹

Изабрани народни посланик за варош Алексинац, по трећи пут, био је Милосав Трифунац, трговац из Алексинца.¹²

4. Народна скупштина у Крагујевцу за 1875, 1876. и 1877. годину

Указом кнеза Милана од 2. јула 1875. године било је одређено да се избори у целој земљи одрже 3. августа за законодавну скупштину, за

9 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 85–87.

10 *Српске новине*, бр. 105, 4. септембар 1871.

11 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 87–88.

12 *Српске новине*, бр. 246, 7. новембар 1874.

период 1875, 1876. и 1877. година. Краљевим указом од 4. јула, одређено је да се нова скупштина састане 15. августа, на Велику Госпојину, у Крагујевцу.

У свом првом редовном сазиву за 1875. годину скупштина је радила од 15. августа 1875. до 21. јануара 1876. године.

Изабрани народни посланик за варош Алексинац био је Васа Стошић, трговац из Алексинца.¹³

5. Велика народна скупштина од 14/26. до 16/28. фебруара 1877. године у Београду

Кнежевина Србија током 1876. ушла је у Први српско-турски рат. У војним операцијама Србија није имала успеха. Морало се помишљати на примирје, па и на мир, јер је исцрпљеност била велика. Кнез Милан је желео да се по том питању консултује Велика народна скупштина, чије се сазивање могло предузети на основу устава из 1869. године. Ради тога су, кнежевим указом од 1/13. фебруара 1877, одређени избори за Велику народну скупштину. Избори су требали бити одржани 8/20. фебруара, а 14/26. фебруара требала је да се састане новоизабрана Велика народна скупштина у Београду. Бирано је 420 народних посланика, а сам резултат избора није био толико карактеристичан за међустраничне односе и унутрашњу политику, колико је израз расположења после неуспешног рата. Народни посланици који су били изабрани, у претежнијој већини, изражавали су се отворено против рата. 14/26. фебруара одржан је у сали Народног позоришта први претходни састанак, ради прегледа пуномоћстава.¹⁴

Седнице у згради Народног позоришта биле су тајне. Кнез Милан је 16/28. фебруара ушао у салу и одмах усмено, веома динамично, изговорио беседу, наглашавајући услове под којима је мир са Османским царством могућ. Потом је оставио посланике да на тајној седници донесу одлуку. Посланици су гласали у корист мира. Чим су га о томе обавестили, кнез се вратио да закључи седнице. Чим је кнез завршио говор, прочитан је указ којим се скупштина распушта. Посланици су били затечени и постиђени јер су се осећали као да су најурени са скупа. Председник и потпредседник скупштине отишли су кнезу у двор да га моле да им дозволи да се посланици могу окупљати ради заједничког

13 Исто, бр. 174, 5. август 1875.

14 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 90–91.

саветовања. На то им је кнез Милан одговорио да је он уставни владар и да је имао права да распусти скупштину, те да даље не може бити говора о томе.¹⁵

На Великој народној скупштини, чије заседање је почело 14/26. фебруара 1877, Алексинац је имао четири изабрана посланика – трговце Јована Младеновића, Јованчу Таушановића, Васу К. Стошића и Милосава Трифунца.¹⁶

Народна скупштина изабрана у августу 1875. године, после одржане Велике народне скупштине у фебруару 1877, имала је још два своја редовна заседања. Био је то редован сазив за 1876. годину који је заседао од 19. јуна до 24. јула 1877. године, и редовни сазив за 1877. одржан од 24. јуна до 25. јула 1878. године.¹⁷

6. Народна скупштина у Нишу за 1878, 1879. и 1880. годину

Први избори за Народну скупштину, после прогласа независности Србије, одржани су 29. октобра 1878. године. Право избора народних посланика дато је и житељима новоослобођеним крајевима. Бирано је у целој земљи 129 посланика. Кнез је имао право да наменује још 43 посланика, тако да је нова Народна скупштина, сазвана за 21. новембар 1878. у Нишу, имала укупно 172 посланика.

Ова Народна скупштина имала је два редовна и једно ванредно заседање. Прво редовно заседање за 1878. годину одржано је у Нишу од 21. новембра 1878. до 20. јануара 1879. године. Друго, за 1879. годину, такође је одржано у Нишу, од 1. новембра 1879. до 3. фебруара 1880. године.

Ванредни сазив ове скупштине одржан је у Крагујевцу од 11. до 25. маја 1880. године.¹⁸ Изабрани народни посланик за варош Алексинац био је Васа К. Стошић, трговац.¹⁹

---

15 С. Рајић, *Кнез Милан Обреновић (1854–1881), од бератлије до суверена*, I, Београд, 2024, 477.

16 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 91–92.

17 *Исто*.

18 *Исто*, 92–93.

19 *Српске новине*, бр. 249, 10. новембар 1878.

7. Народна скупштина у Београду за 1881, 1882. и 1883. годину

Народна скупштина, изабрана 29. октобра 1878, са изразитом либералном већином, указом кнеза Милана од 24. октобра 1880. године била је распуштена. Нови избори заказани су за 30. новембар 1880. године, а одржавање скупштине предвиђено за 30. децембра 1880, односно по грегоријанском рачунању почетком 1881. године, у Београду.

На изборима су се појавили либерални кандидати и кандидати дотадашње опозиције, коју су чинили конзервативци и радикали. Изборни резултат био је неповољан по либерале. Опозиција је добила 127, а либерали само 7 мандата. Скупштина се састала почетком 1881. године и извршила верификацију посланичких мандата.

Овај сазив Народне скупштине трајао је до 1883. године.

Скупштински сазив изабран почетком 1881. имао је три заседања: прво редовно заседање за 1881. годину, одржано од 30. децембра 1880. до 22. маја 1881. године; друго, за 1882. годину, од 31. децембра 1881 (12. јануара 1882), до 22. јуна 1882. године а потом су следила једно за другим треће редовно и једно ванредно заседање, која су трајала од 25. новембра 1882. до 11. јануара 1883, када је скупштина распуштена.²⁰

Изабрани народни посланик на овим изборима за варош Алексинац био је трговац Васа К. Стошић, који је добио 126, док је против било 16 гласова.²¹

У овом сазиву Народне скупштине био је и један посланик из Округа алексиначког постављен од стране кнеза Милана. Био је то окружни лекар и управник алексиначке болнице др Ђорђе Димитријевић. Са њим ће од марта 1881. године у скупштини бити још један краљев посланик, Јован Несторовић, председник Суда Округа алексиначког, који је до тада био председник Суда Округа крајинског.

Након што су посланици Народне радикалне странке, њих 51 и 2 либерала, односно цела опозиција, 5. марта 1882. поднели оставке, владар је 1. маја расписао изборе за упражњена места. Избори су одржани 15. маја 1882. године за упражњена места ових посланика. Међу посланицима који су поднели оставке био је и Васа Стошић. На овим изборима у Алексинцу, он је добио 412 гласова, док је његов противкан-

20 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 93–96.

21 *Самоуправа*, бр. 151, 15. децембар 1881.

дидат Наум Ц. Јанковић, напредњак, добио 41 глас. Како су посланици Народне радикалне странке поново дали оставке 25. маја 1882, Народна скупштина их је већ сутрадан искључила, па су избори поновљени последњег дана маја на основу указа који је краљ Милан издао четири дана раније. У Алексинцу је Васа Стошић добио 464, док је његов противкандидат Мита Аранђеловић добио 36 гласова.²² Влада је међутим одбацила гласове искључених народних посланика и уместо њих мандате доделила кандидатима који су били други по броју освојених гласова. Тако је за народног посланика вароши Алексинац проглашен Мита Аранђеловић.

Дакле, од маја 1882. уместо Васе Стошића, посланика Народне радикалне странке, који је поднео оставку, народни посланик за варош Алексинац био је Мита Аранђеловић, трговац из Алексинца²³.

На седници Народне скупштине од 5. децембра 1882. искључено је 9 народних посланика, а међу њима и Мита Аранђеловић. За посланике у вароши Алексинац избори су заказани за 10. децембар 1882. године.

На изборима у Алексинцу, који су одржани 10. децембра 1882. године, Васа Стошић освојио је 188 гласова, Мата Тривунац, напредњак, освојио је 51 глас, а Коста Матић, радикал, 17 гласова. Пошто је добио апсолутну већину за посланика је изабран Стошић.

8. Народна скупштина у Београду за 1883, 1884. и 1885. годину

Влада Милана Пироћанца предложила је краљу Милану да се изврше нови посланички избори за законодавну скупштину, надајући се да ће осигурати парламентарну већину, како би доцније, према уставним одредбама, могла да изврши изборе за Велику народну скупштину, која је једино била надлежна за питање измене Устава. Краљевим указом били

22 Исто, бр. 84, 3. јун 1882.

23 Мита Аранђеловић, трговац из Алексинца, посланик за варош Алексинац. Именован је за народног посланика после избора од 31. маја 1882. године, на којима је био другопласирани, иза Васе Стошића. Како Народна скупштина није признала посланике који су два пута подносили оставке то је Мита Аранђеловић постављен за посланика и на тој дужности је остао до 5. децембра 1882, када је искључен. На поновљеним изборима није се кандидовао. Био је и дугогодишњи члан Одбора општине алексиначке, од 1867. до 1880. године. У попису из 1884. године наводи се Мита Аранђеловић, трговац (53 г.), жена Смиљка (45 г.), синови: Михаило, трговац (19 г.), Живојин, ђак (11 г.), ћер Роксанда (15 г.), слуге: Владимир, шегрт (17 г.), Илија, шегрт (14 г.), Тодор, шегрт (16 г.) и Тодор, покућар (19 г.).

се одређени избори за 7. септембар 1883, а одржавање новоизабране скупштина у ванредном сазиву заказано је за 15. септембра.

Резултати избора били су као неповољни за владу Милана Пироћанца и напредњаке. Опозиција је на изборима добила 102 мандата, (радикали 72 и либерали 30), према 24 мандата колико су добили напредњаци. У осам срезова избори су протекли у неред у или уопште нису били ни одржани. Краљ је, на основу Устава, имао право да постави још 44 посланика. На предлог владе он је то и учинио, али ни тај број није био довољан да би јој осигурао потребну већину.

Ова скупштина заседала је само у једном ванредном сазиву, од 15. до 22 септембра 1883, када је због избијања Тимочке буне најпре одложена на неодређено време, а 30. децембра распуштена. Нови избори заказани су за 25. јануар 1884. године.

Изабрани народни посланик за варош Алексинац на изборима од 7. септембра 1883. био је Васа Стошић.²⁴

9. Народна скупштина у Нишу за 1883, 1884. и 1885. годину

После угушења Тимочке буне краљ Милан је расписао нове изборе. Пет дана пред изборе који су били одређени за 25. јануар 1884. укинута је ванредно стање у свим окрузима у којима је било проглашено за време трајања буне, међу којима је био и Алексиначки.

Избори су протекли у миру и Напредној странци дали готово све мандате, док су радикали и либерали добили само десет, јер на већини места на изборима нису ни постављали своје листе.

Пошто је краљ Милан именовао још једну трећину од укупног броја посланика, а на та места били су постављени искључиво чланови Напредне странке, скупштина се састала 6. маја 1884. у Нишу, у основној школи код Саборне цркве.

Први редовни сазив за 1883. годину скупштина је одржала од 6. маја до 16. јуна 1884. а други од 3. до 23. априла 1885. године. У ванредном сазиву за 1885. скупштина је заседала од 19. до 23. септембра 1885. године.²⁵

---

24 *Стенографске белешке Народне скупштине држане у 1883. години из посланика за периоду скупштинску 1883, 1884, и 1885., Београд, 1883, 21.*

25 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 101–103.

Изабрани народни посланик на овим изборима за варош Алексинац био је Мата М. Трифунац, трговац из Алексинца.

10. Народна скупштина у Нишу за 1885, 1886. и 1887. годину

Избори, који су одржани 26. априла 1886. протекли су под врло тешким околностима.

Србија је изашла из рата са Бугарском који није био победоносан и који је земљу коштао жртава и новца. Финансијска снага земље била је исцрпљена. Нереди после рата нису престајали, праћени интензивирањем хајдучије која се није могла сузбити ни најоштријим мерама.

На изборе су напредњаци изашли самостално, а радикали и либерали удружено. Власт је поштрила мере које су требале да јој осигурају успех, али су на изборима ипак већину освојили радикали и либерали, и то такву већину која је једва паралисана на тај начин што је једна трећина именованих посланика била искључиво из редова Напредне странке. Сем тога, избори су вршени тек пет дана после укидања ратног стања, уз строгу полицијску стегу, којој је мах дао сам председник владе и министар унутрашњих дела Милутин Гарашанин једним расписом у коме је наглашавао да ће „сваки изборни неуспех сматрати као неискреност и неспособност полицијских органа”. Приликом верификације мандата, 33 мандата опозиције била су оспорена, а понегде су вршени и накнадни избори.

Напредњачка влада Милутина Гарашанина пала је 1. јуна 1887. године. Истога дана образована је нова коалициона влада Народне радикалне и Либералне странке, којој је на челу био Јован Ристић, т. зв. „савезна влада”, чији је први потез био распуштање Народне купштине. Краљевим указом од 2. јуна, то је и остварено.

Ова скупштина имала је свој први ванредни сазив од 13. јуна до 30. јула 1886. године. Редовни сазив за 1885. заседао је од 15. до 25. јула 1886. године. Други редовни сазив, за 1886. годину, одржан је од 5. октобра до 2. новембра 1886. године. Указом од 2 јуна 1887. Народна скупштина изабрана за скупштински период 1885, 1886 и 1887, била је распуштена.²⁶

Изабрани народни посланик на овим изборима за варош Алексинац био је Љуба Марковић из Алексинца.²⁷

²⁶ Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 103–104.

²⁷ *Српске новине*, бр. 160, 18. јул 1886.

11. Народна скупштина у Београду за 1887, 1888. и 1889. годину

Краљевим указом од 13. августа 1887. заказани су нови избори за 17. септембар исте године, за следећи скупштински трогодишњи период. Требало је да се у целој земљи изабере 156 народних посланика, а на основу тог броја краљ је по Уставу могао да именује још 52 посланика, што значи да је скупштина требала да има 208 посланика.

Избори су дали сва посланичка места странкама коалиционе владе, које су иступали са засебним кандидатима, радикалима и либералима. Број радикала премашио је број либералних посланика за само неколико мандата, а сем тога у неколико изборних јединица морали су се вршити накнадни избори. Та разлика је ублажена касније, при именовању посланика који су постављени краљевим указом, па су том приликом либерали добили још 36, а радикали још 16 посланичких места. Верификација мандата извршена је после првог заседања скупштине од 15. Новембра.

Овај сазив Народне скупштине своје прво редовно заседање за 1887. одржао је од 15. новембра 1887. до 11. јануара 1888. године.

Седманаестог децембра 1887. коалициона влада на челу са Јованом Ристићем поднела је оставку, а два дана касније образовано је прва хомогена радикална влада, на челу са генералом Савом Грујићем. Указом од 11. јануара 1888. Народна скупштина била је распуштена, а нови избори расписани за 21. фебруар 1888, за претстојећи скупштински период.²⁸

Изабрани народни посланик на овим изборима за варош Алексинац био је Љуба Марковић, трговац из Алексинца.²⁹

12. Народна скупштина у Београду за 1887, 1888. и 1889. годину

На изборима који су одржани 21. фебруара 1888. Народна радикална странка добила је све посланичке мандате, тако да у Народној скупштини, која се састала 19. марта, није уопште било претставника

28 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 104–105.

29 *Календар са Шематизмом Краљевине Србије за 1888. годину*, Београд, 1889, 24; *Српске новине*, бр. 262, 30. новембар 1887.

других странака. Посланици који су били именовани такође су припадали радикалној странци.

Овај сазив Народне скупштине своје прво редовно заседање за 1888. одржао је од 19. марта до 16. априла 1888. године.³⁰

Изабрани народни посланик на овим изборима за варош Алексинац био је Васа Стошић, тада кмет из Алексинца.³¹

13. Велика (Уставотворна) народна скупштина у Београду од 10. до 22. децембра 1888. године

Краљ Милан издао је 14. октобра 1888. прокламацију српском народу, којом га је позивао на слогу: „Нек у теби”, каже се у тој прокламацији, „умукну сви гласови раздора; нек једнодушно сви мисле на опште добро - а први пример за то треба да даде Краљ, и он је срећан што може да га даде”. Краљ је истакао да партијска борба може довести само до нових жалосних призора, каквих је било исувише. Нагласио је да искрена тежња партија за добром и напретком државе не може дати позитивне резултате док је на снази Устав из 1869. године. Стога су за 20. новембар заказани избори за Велику народну скупштину која је имала задатак да донесе нови Устав. Краљ је јемчио пуну слободу избора и позива све партије да се сложе на изради новог устава. Предвиђен је избор 628 народних посланика у целој земљи.

Према извештају верификационог одбора, 593 народна посланика имала су потпуно уредна пуномоћја, тако да се скупштина могла одмах конституисати и прећи на рад. Од изабраних народних посланика, преко пет стотина припадало је Народној радикалној странци. Либерална странка добила је преко стотину мандата, док Напредна странка није добила ниједан мандат.³²

Изабрани посланици Велике народне скупштине за варош Алексинац били су: председник општине из Алексинца Васа Стошић, суботички парох Аврам Миловановић, трговац Љуба Марковић и механџија из Алексинца, Коста Матић.

30 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 105–106.

31 *Српске новине*, бр. 43, 25. фебруар 1888.

32 Ч. Митриновић, М. Н. Брашић, *нав. дело*, 113–114.

Избори по одредбама устава из 1888. године

1. Ванредна Народна скупштина у Београду од 1. октобра 1889. до 18. априла 1890. године

Доношење новог Устава дало је нов полет развоју политичких прилика у земљи. По његовом доношењу било је потребно да се донесу привремени закони о изборима народних посланика за ванредну Народну скупштину, којој ће се ставити у задатак да изради нове органске законе, саобразне новим уставним прописима и нови привремени закон о пословном реду скупштине који би важио само за предстојећу ванредну скупштину. Краљ Милан абдицирао је 22. фебруара 1889. уступајући место своје малолетном сину Александру. Малолетни наследник престола Александар био је проглашен за краља Србије, а користећи се одредбама Устава Краљ Милан је одредио да чланови Намесништва, за време краљева малолетства буду Јован Ристић, Коста С. Протић и генерал Јован Белимарковић. Намесништво је извршило промену владе. Образована је чисто радикалска влада са Савом Грујићем на челу. Припремивши нове привремене законе о избору народних посланика и закону о скупштинском пословнику, нова влада је одредила да се 14. септембра изврше избори за ванредну Народну скупштину, а да се по њима она састане у Београду 1. октобра 1889.

Избори од 14 септембра 1889. године извршени су по *Закону о привременом изборном реду*, који је по прелазним одредбама Устава предложио Уставотворни одбор, а усвојио Државни савет 8. априла 1889. године.³³ По овом закону Србија је била подељена на 15 изборних округа. Гласало се за листе на нивоу изборних округа на којима су бирали посланици са општим условима, белим, а за посланике са посебним условима црвеним куглицама.

Од 117 народних посланика, колико је према одредби Устава имало да се изабере, Народна радикална странка добила је око 100 мандата, док је остатак припао Либералној странци. Напредна странка није добила ниједан мандат.

На изборима за варош Алексинац биле су истакнуте три кандидатске листе:

1. Аврама Миловановића, свештеника из Алексинца,³⁴

33 *Српске новине*, бр. 94, 29. април 1889.

34 *Исто*, бр. 193, 1. септембар 1889.

2. Мите Ј. Стојановића, судије Окружног суда у Алексинцу,³⁵

3. Светозара Трифунца, коњичког капетана у оставци из Алексинца.³⁶

Пошто је добио апсолутну већину гласова бирача за народног посланика вароши Алексинац изабран је Аврам Миловановић, свештеник из Алексинца.³⁷

2. Народна скупштина у Београду за 1890, 1891. и 1892. годину

Народна скупштина изабрана на изборима од 14. септембра 1890. године прва је редовна скупштина, изабрана на основу одредаба устава из 1889. године. Као што је већ речено, по *Закону о избору народних посланика* од 25. марта 1890, сви изборни окрузи имали су се поклапати са административним.³⁸

На основу устава из 1889. године донет је 15/27. марта марта 1890. године *Закон о административној подели земље на округе и срезове*. По њему Србија је била подељена на 15 округа и 72 среза. Укидањем Алексиначког округа законом од 15/27. марта 1890. године Алексинац је престао бити седиште округа. Новим законом три среза укинутог округа, Алексиначки, Моравски и Ражањски, ушли су у састав Крушевачког округа, док је четврти, Бањски срез, припао Тимочком округу.

Крушевачки округ је према новом закону издељен на срезове Алексиначки, Моравски, Ражањски, Жупски, Расински и Трстенички са седиштима у Алексинцу, Прћиловици, Ражњу, Александровцу, Крушевцу и Трстенику.³⁹

На овим изборима и свим следећим који су спровођени у време важња устава из 1889. гласало се једном куглицом како би се бирачи онемогућили да гласају за посланике са општим и посебним условима са различитих листа.

Резултати избора дали су Народној радикалној странци преко 100, Либералној 14 мандата, а Напредној само један мандат, по остатку. Од напредњака изабран је само лидер странке Милутин Гарашанин.

35 *Српске новине*, бр. 194, 2. септембар 1889.

36 *Исто*, бр. 195, 3. септембар 1889.

37 *Исто*, бр. 205, 17. септембар 1889.

38 *Исто*, бр. 72, 30. март 1890.

39 *Исто*, бр. 67, 24. март 1890.

На изборима за народног посланика вароши Алексинац био је уписан 821 бирач, од којих су 243 подигли карте за гласање, а на изборе је изашао и гласао 191 бирач. Биле су истакнуте три листе:

1. Светозара М. Трифунца, добила је 46 гласова,
2. Петра Ђ. Јовановића, добила је 18 гласова,
3. Милуна Н. Миљковића, добила је 127 гласова.

За народног посланика вароши Алексинац изабран је апсолутном већином Милун Н. Миљковић, трговац и председник општине из Алексинца.⁴⁰

Ова скупштина имала је два редовна сазива, први сазив заседао је од 1. новембра 1890. до 31. марта 1891. године, док је у другом сазиву скупштина заседала од 28. децембра 1891. до 31. марта 1892. године.

3. Народна скупштина у Београду од 28. марта до 1. априла 1893. године

Изборе од 25. фебруара 1893. спровела је либерална влада Јована Авакумовића. Настојало се да се избори изврше према прописима новог законодавства, заснованог на уставу из 1889. године. Атмосфера уочи спровођења избора није била најповољнија. Најјача странка у земљи, радикална, удаљена са власти, сматрала је да је распуштена скупштина била способна за рад и да је, ако је већ требало да се врше избори, имала да их спроводи она влада која је имала најјачи ослонац у народу. Понегде је било и тежих сукоба, као у Драгачеву, где је маса растурила бирачки одбор и уништила изборне акте. Нереда је било и у селима Зеокама и у Горачићу, где је интервенисала и војска која је употребила бојеве метке, те је овај неред за резултат имао 15 и око 70 ухапшених.

У таквим приликама у већини вароши за посланике су изабрани кандидати Либералне странке. Требало је да се бира 136 народних посланика, а пуноважно је изабрано њих 128, јер су избори у 8 места били компромитовани. Од тога броја, Либерална странка добила је 69 мандата, 2 мандата добила је Напредна странка, а остатак је припао радикалима.

За избор народног посланика вароши Алексинац било је уписано 808 бирача, од којих је карте за гласање подигло њих 365, а на изборе је изашло и гласало 327 бирача. Биле су истакнуте четири листе:

---

40 Исто, бр. 204, 18. септембар 1890.

1. Косте С. Таушановића, министра народне привреде у оставци, добила је 203 гласа,

2. Миче Х. Пешића, трговца из Алексинца, добила је 71 глас,

3. Светозара Трифунца, из Алексинца, добила је 39 гласова,

4. Науна Ц. Јанковића, трговца из Алексинца, добила је 14 гласова.

Пошто је добио апсолутну већину гласова изашлих бирача за народног посланика вароши Алексинац изабран је Коста С. Таушановић, бивши министар народне привреде.⁴¹

У ноћи између 1. и 2. априла малолетни краљ Александар Обреновић, до чијег је пунолетства требало да прође још година дана, збацио је Намесништво и преузео власт, упутивши народу проглас у коме образлаже свој корак. Краљ Александар разрешио је дужности владу Јована Авакумовића, а Народна скупштина изабрана на изборима 25. фебруара 1893. била је распуштена, с мотивацијом да се није могла уставно конституисати. Нову владу краљ је поверио радикалима, па је образован кабинет Лазара Докића. Краљевим указом нови избори су одређени за 18. мај 1893, а ванредан сазив скупштине за коју су бирани посланици заказан је за 1. јун 1893. године.

4. Народна скупштина у Београду за 1893, 1894. и 1895. годину

На изборима од 18. маја 1893 године бирано је 136 народних посланика. Народној радикалној странци припало је 126, напредној 10 мандата, док либерали нису освојили ниједан мандат. Либерална странка уопште није изашла на изборе. Она је сматрала да је после преузимања власти од стране краља Александра државним ударом у земљи завладало вануставно стање, које она „не може и неће да призна ни једном речи, ни једним делом својим”.

За избор народног посланика вароши Алексинац било је уписано 814 бирача, од којих је карте за гласање подигло 450, а на изборе је изашло и гласало 356 бирача. Биле су истакнуте три кандидатске листе:

1. Милуна Н. Миљковића, трговца и председника општине, добила је 282 гласа,

2. Димитрија Гребенаревића, адвоката из Алексинца, добила је 35 гласова,

---

⁴¹ Исто, бр. 46, 28. фебруар 1893.

3. Науна Ц. Јанковића, трговца из Алексинца, добила је 39 гласова.

Пошто је добио апсолутну већину гласова изашлих бирача за посланика вароши Алексинац изабран је Милун Н. Миљковић, трговац и председник општине из Алексинца.⁴²

Ова скупштина имала је један ванредни и један редовни сазив. Ванредно је заседала од 1. јуна до 9. августа 1893, док је редовно заседање за 1893. годину одржано од 1. новембра 1893. до 12. јануара 1894. године.

Краљ Александар је 9. маја 1894. године извршио државни удар. Прокламацијом је тог дана ставио ван снаге устав из 1889, са свим органским законима који су били с њим у вези, и на снагу вратио устав из 1869, са органским законодавством које је било везано за њега. Народна скупштина изабрана 18. маја 1893, за трогодишњи период од 1893–1895, била је самим тим распуштена.

Избори по одредбама Устава из 1903. године

1. Народна скупштина у Београду за 1903, 1904, 1905. и 1906. годину

Први избори за народне посланике након враћања на снагу измењеног устава из 1889. доношења новог устава одржани су 8. септембра 1903. године. Бирано је 160 народних посланика.

На изборима за једног посланика за варош Алексинац било је уписано 838 бирача. Гласало је 510 њих. Од тог броја гласало је:

1. за Аврама Миловановића, проту из Алексинца 334,
2. Милутина Ђ. Пержуна, кројача из Алексинца 20,
3. Драгутина Ј. Младеновића, учитеља из Алексинца 39,
4. Наума Ц. Јанковића, трговца из Алексинца 100 и
5. Стојана М. Пешића, економа из Алексинца 17 бирача.⁴³

Пошто је добио апсолутну већину од броја изашлих бирача за народног посланика за варош Алексинац изабран је прота Аврам Миловановић.

После ових избора формирана је 21. септембра 1903. године влада Саве Грујића.

⁴² Исто, бр. 110, 21. мај 1893.

⁴³ Исто, бр. 204, 10. септембар 1903.

Скупштина је заседала у ванредном сазиву за 1903. годину од 16. до 30. септембра. Редовни сазив за 1903. годину имала је у периоду од 1. октобра 1903. до 23. марта 1904. године; за 1904. од 1. новембра 1904. до 3. марта 1905. године. Последње заседање ове скупштине било је ванредно, за 1905. годину, и трајало је од 8. до 17. маја. Тoga дана Народна скупштина била је распуштена, а нови избори су заказани за 10 јул.

2. Народна скупштина у Београду за 1905, 1906, 1907. и 1908. годину

На изборима који су одржани 10. јула 1905. било је истакнуто седам листа које су се бориле за 160 посланичких места.

За избор једног посланика за варош Алексинац било је истакнуто пет листа. У првом кругу ниједна од њих није добила апсолутну већину. Највише гласова добили су кандидат самосталних радикала, учитељ Благоје Илић, и кандидат „старих” радикала Тривун М. Стојановић, трговац из Алексинца.⁴⁴

На поновљеним изборима који су одржани 16. јула право гласа имало је 849 бирача од који је гласало 610 и то:

1. Кандидатска листа Благоја М. Илића, учитеља из Алексинца добила је 342 гласа,
2. Тривуна М. Стојановића, трговца из Алексинца 239,
3. Луке Павићевића, лакирерског раденика из Београда 24,
4. Науна Ц. Јанковића, трговца из Алексинца 5 гласова.
5. Листа Благоја П. Тривунца, предузимача из Алексинца није добила ниједан глас.

Према изборним резултатима за народног посланика за варош Алексинац изабран је учитељ из Алексинца Благоје М. Илић.⁴⁵

Нову владу образовао је 30. јула 1905. године Љубомир Стојановић.

Ова скупштина имала је два сазива, један ванредни и један редовни, оба за 1905. годину. У ванредном сазиву заседала је од 8. до 17. маја 1905. и у редовном од 1. октобра 1905. до 19. априла 1906. године.

Краљевим указом од 19. априла 1906. Народна скупштина била је распуштена. Истога дана расписани су нови избори који су спроведени 11. јуна 1906.

⁴⁴ Политика, бр. 586, 12. јул 1905.

⁴⁵ Српске новине, бр. 158, 19. јул 1905.

3. Народна скупштина у Београду за 1906, 1907, 1908. и 1909. годину

На изборима 11. јуна 1906. године, као и на претходним, бирано је 160 народних посланика.

На изборима за једног посланика за варош Алексинац било је уписано 904 бирача, од којих је гласало 655. Они су гласали за четири листе које су добиле следећи број гласова:

1. листа Косте Стојановића, министра народне привреде 267,
2. Благоја М. Илића, учитеља из Алексинца 220,
3. Наума Ц. Јанковића, трговца из Алексинца 134,
4. Ратка Жунића, учитеља из села Рутевца 34 гласа.⁴⁶

Како ни једна листа није добила апсолутну већину од броја изашлих бирача избори су поновљени 17. јуна 1906. године.

На поновљеним изборима право гласа имала су 903 бирача. Гласао је 671 бирач за исте четири листе. Котирале су се на следећи начин:

1. листа Косте Стојановића, министра народне привреде 390,
2. Благоја М. Илића, учитеља из Алексинца 271,
3. листа Наума Ц. Јанковића, трговца из Алексинца 7,
4. листа Ратка Жунића, учитеља из Рутевца 3.

На основу ових резултата за народног посланика за варош Алексинац проглашен је Коста Стојановић.⁴⁷

Ова скупштина имала је три сазива, један ванредни и два редовна. У ванредном сазиву за 1906. заседала је од 25. јуна до 22. јула. У редовном сазиву за 1906. годину заседала је од 1. октобра 1906. до 7. јула 1907. године. У редовни сазив за 1907. годину заседала је од 1. октобра 1907. до 25. марта 1908. године.

Народна скупштина изабрана на изборима 11. јуна 1906 распуштена је 25. марта 1908. године. Следећи избори били су заказани за 18. мај 1908. уз одређивање заседања ванредног сазива Народне скупштине за 5. јун 1908. године.

⁴⁶ Исто, бр. 133, 14. јун 1906.

⁴⁷ Исто, бр. 137, 20. јун 1906.

4. Народна скупштина у Београду за 1908, 1909, 1910. и 1911. годину

На изборе од 18. маја 1908. године изашло је 402.684 бирача који су изабрали 160 народних посланика. На изборима за народног посланика за варош Алексинац било је истакнуто пет листа, а бирачи су дали своје гласове:

1. за старе радикале 263,
2. за самосталце 204,
3. за напредњаке 27,
4. за социјалисте 11,
5. за народњаке (занатлијска листу) 10.⁴⁸

Како ни једна листа није добила апсолутну већину од броја изашлих бирача поновљени избори су заказани за 25. мај 1908. године.

На поновљеним изборима право гласа имало је 967 бирача. Изаšlo је 765 њих, и дало гласове:

1. за старе радикале 319,
2. за самосталце 404,
3. за напредњаке 27,
4. за социјалисте 5,
5. за народњаке 10.⁴⁹

На основу ових резултата за народног посланика вароши Алексинац проглашен је учитељ из Алексинца Благоје М. Илић са листе самосталних радикала.

После ових избора владу је 7. јула 1908. године формирао Петар Велимировић.

Ова Народна скупштина имала је укупно шест сазива, два ванредна и четири редовна. Први ванредни сазив за 1908. одржан је од 1. јуна до 7. августа, а други од 27. до 30. септембра 1908. године. Редовни сазив за 1908. годину одржан је од 1. октобра 1908. до 4. априла 1909. године. Редовни сазив за 1909. годину одржан је од 1. октобра 1909. до 12. јуна 1910. године. У редовни сазив за 1910. годину скупштина се састала 1. октобра 1910. године и заседала је до 19. маја 1911. године. Последњи редовни сазив био је за 1911. годину и одржан је од 1. октобра 1911. до 12. фебруара 1912. године.

---

48 Исто, бр. 114, 20. мај 1908.

49 Исто, бр. 119, 28 мај 1908.

Краљевим указом од 12. фебруара 1912, сазив за 1911. годину био је закључен, а Народна скупштина распуштена. Истим указом одређено је да се избори у целој земљи одрже 1. априла 1912, с тим да се новоизабрана Народна скупштина саставе у ванредни сазив за 1912. 19 априла. Изборе је имала да спроведе влада др Милована Миловановића.

5. Народна скупштина у Београду за 1912, 1913, 1914. и 1915. годину

На изборима који су одржани 1. априла 1912. странке су се бориле за 166 посланичких места.

На изборима за једног посланика за варош Алексинац право гласа имало је 887 бирача. У првом кругу ниједна листа није имала апсолутну већину. На поновљене изборе, који су одржани 8. априла, изашло је 785 бирача. Кандидати су се котирали на следећи начин:

1. листа Михаила-Мике Т. Трифунца, трговца из Алексинца добила је 396 гласова,

2. Благоја М. Илића, пензионера из Алексинца, три гласа,

3. Косте Т. Стојановића, министра на расположењу из Београда, 368 гласова и

4. Листа Настаса Стаменковића, терзије из Алексинца 18 гласова.

На основу изборних резултата за народног посланика проглашен је трговац из Алексинца Михаило Т. Трифунац.⁵⁰

Ова Народна скупштина заседала је у два ванредна и два редовна сазива. Ванредни сазиви за 1912. одржани су од 19. априла до 30. јуна и од 20. до 30. септембра. Редовни сазив за 1912. годину одржан је од 1. октобра 1912. до 16. јуна 1913. године. У редовном сазиву за 1913. скупштина је заседала од 1. октобра 1913. до 19. јуна 1914. године.

Прокламација краља Петра, објављена 11. јуна 1914. године, којом краљ, спречен болешћу да врши своју краљевску власт, одређује на основу 69. члана Устава да у његово име влада Наследник престола Александар. Престолонаследник је одмах преузео све владалачке дужности. Истог дана краљевим указом је распуштена скупштина, а влада расписала изборе за 1. август. Како се ситуација настала Сарајевским атентатом 15/28. јуна 1914. погоршавала, регент Александар је указом од 12. јула 1914. године продужио рад скупштине и сазвао је на ванредно заседање

---

50 Исто, бр. 80, 10. април 1912.

у Нишу 14. јула 1914. године. Тако је Народна скупштина наставила рад све до јесени 1915. године када се велика већина народних посланика са војском и народом преко Албаније повукла на Крф.

Указом регента Александра од 16. јула 1916. године скупштина је наставила рад на Крфу, а прво заседање је одржано 28. августа 1916. године. На њему је било присутно 98 народних посланика, 27 од оних који су се нашли у избеглиштву нису дошли на заседање, а 39 их је остало у окупираној Србији.⁵¹

Са ослобођењем земље октобра 1918. године посланици се враћају у земљу и скупштина наставља рад у Београду

Српска народна скупштина састала се последњи пут 1/14. децембра 1918. године. На основу саопштења владе, изабрала је из својих редова 84 посланика за Привремено народно представништво Краљевства СХС. Србији су остављена још 24 посланичка места за области које су јој присаједињене 1913. године. Доневши одлуку да се посланички избори у тим областима хитно обаве, скупштина је 8/21. децембра 1918. окончала рад преневши званично своје функције на Привремено народно представништво Краљевства СХС.

Биографије посланика за варош Алексинац

1. Милосав Тривунац, трговац из Алексинца, Биран је у вароши Алексинац за посланика Светондрејске скупштине 1858, Малогоспојинске скупштине 1859, Великогоспојинске скупштине 1864, Велике народне скупштине 1868, редовне Народне скупштине 1870, 1871, 1874 и Велике народне скупштине 1877. године. За посланика у Срезу моравском биран је 1878. године.

Син је Стојана Тривунца, рођен у Суботинцу око 1812. године. По ослобођењу од Турака прелази из села у Алексинац и бави се трговином. Као посланик Светондрејске скупштине био је у делегацији која је кнезу Милошу у Букурешту саопштила вест о повратку на престо и организовао је његов дочек у Алексинцу 19. јануара 1859. године. У попису житеља и имовине вароши Алексинац из 1863. године уписан је под редним бројем 645. Према њему, трговац Милосав Трифунац имао је 39 година. Био је ожењен Савком и имао сина Младена, Поседовао је

---

51 Исто, бр. 52, 30. август 1916.

имање у вредности 594 дуката и месечни приход од трговачке радње 23 талира, те у обе категорије спадао у четврту класу.

У Првом српско-турском рату 1876. као резервни пешадијски поручник био је командант Делиградског батаљона I класе народне војске и исказао велику храброст. Истакао се са својим батаљоном првог дана рата на Мраморском брду, за шта је одликован медаљом за храброст. Одликован је и Орденом Таковског крста V степена 1876. године.

У попису из 1884. осим Милосава Трифунца, трговца од 66 година, у његовом домаћинству пописани су и супруга Савка, снаха Милева, унук Милош, ђак, унука Персида, прија Анка и слуга, покућар, Милован.

Милосав је умро у Алексинцу 4. септембра 1887. године, у 75 години живота. Од његових потомака најпознатија личност био је унук, др Милош Тривунац (1876 – 1944), професор Београдског универзитета и редовни члан Српске краљевске академије.

2. Васа К(нежевић) Стошић, трговац и председник Суда Општине алексиначке. У вароши Алексинац биран је за народног посланика на изборима за редовну скупштину 1867, Велику народну скупштину 1868, Велику уставотворну скупштину 1869, редовну скупштину 1875, Велику народну скупштину 1877, редовне сазиве Народне скупштине 1878, 1880, 1883 и 1888. године. Последње године биран је и за посланика Велике народне скупштине. Председник Суда Општине алексиначке био је 1867, 1868, 1869, 1878 и 1879. године.

Рођен је 12. априла 1838. године у Алексинцу, од оца Стоше Миљутиновића и мајке Иване. У попису из 1863. године наводи се: „498. Васа С. Кнежевић, бакалин (23 г.), мати Ивана, сестра Стевана. Имање у вредности 755 1/2 д. Месечни приход од бакалске радње 8 т. По имању спада у IV а по приходу у I класу”.

Венчао се 10. новембра 1868. године са Христином, ћерком Тодора Аранђеловића, јагодинског житеља.⁵²

У попису становништва вароши Алексинац из 1884. под редним бројем 232. уписан је Васа К. Стошић који тада има 46 година. Са њим је тада живео син Тодор и мати Ивана. Из овог пописа сазнајемо да му је

52 Христина Аранђеловић је рођена 12. јануара 1849. године у Јагодини, од оца Тодора, трговца и мајке Настасије, Тане. Унука је Аранђела Милосављевића, кнеза јагодинског и управника алексиначког карантина 1837–1839. Њена тетка, очева сестра Марија, била је удата за Настаса Шпаргаља, комисионара и угледног алексиначког трговца. Више пута је бирана за председницу Подружине Београдског женског друштва у Алексинцу.

супруга Христина преминула. Њихов син Тодор, био је судија Касационог суда и члан Државног савета.⁵³

На скупштини у Крагујевцу 1867. године, када је први пут био посланик, био је опуномоћник посланика Алексиначког округа. Тражио је отварање окружних болница у варошима где још нису отворене, те и у Алексинцу. Његов потпис налази се и на уставу из 1869. године. Као народни посланик Васа се у скупштини залагао за идеје Светозара Марковића. Био је члан клуба који су формирали Адам Богосављевић и Милија Миловановић. Тај клуб је седамдесетих година био претеча радикалског, од кога је доцније настала Народна радикална странка. Као члан скупштинског одбора потписао је 22. фебруара 1877. године захтев влади да се предузму мере за признање кнеза Милана за краља, а Србије за краљевину, након што ју је војска прогласила на Делиграду 4/16. септембра 1876. године. На вест о ослобођењу Ниша, 1/12. јануара 1878, у Алексинцу је уприличено незапамћено славље, које су грађани, на челу са председником општине и народним послаником Васом К. Стошићем, организовали испред Врховне команде у част врховног команданта и његове војске.⁵⁴ Васа Стошић је са својим Алексинчанима, народним посланицима, Костом Таушановићем и Рашом Милошевићем, био међу првим члановима клуба радикала и Народне радикалне странке.

За време док је био народни посланик залагао се за отварање III и IV разреда гимназије у Алексинцу. То је и остварено 1879. и 1881. године, залагањем свих посланика Алексиначког округа.⁵⁵ Са посланицима из Алексиначког округа, осим Станка Петровића, и посланика Књажевачког

53 Тодор Стошић је рођен 2. фебруара 1873. године у Алексинцу, од мајке Христине и оца Васе, трговца. После основне школе завршио је гимназију и Правни факултет. Био је дугогодишњи судија и председник Окружног суда у Алексинцу. Учесник је балканских и Првог светског рата. После Првог светског рата био је судија Касационог суда, а 1925. године изабран је за члана Државног савета. Преминуо је у Београду 1926. године. Био је ожењен Наталијом, ћерком Љубе Дидића, народног посланика из Сокобање. Њихова ћерка Полексија Стошић Димитријевић била је позната књижевница.

54 С. Рајић, *Кнез Милан Обреновић*, 525.

55 Изабрани народни посланици 29. октобра 1878. године за Округ алексиначки били су, за Варош Алексинац, Васа К. Стошић, трговац из Алексинца, за Срез бањски, Љуба Дидић, трговац из Бање, за Срез алексиначко-ражањски, Милан Брачинац, трговац из Ражња и за Срез бугар-моравски, Милосав Трифунац, трговац из Алексинца. Ту су била и два владина посланика из Алексинца, др Ђорђе Димитријевић, окружни физикус и управник болнице у Алексинцу, и Јован И. Несторовић, председник Окружног суда у Алексинцу.

округа, залагао се 1881. у расправи о траси железничке пруге од Београда до Ниша да она прође трасом од Ђуниса до Суповца десном страном Мораве, односно кроз Алексинац, у чему није успео.⁵⁶

Васа Стошић, дугогодишњи председник Општине алексиначке, умро је у 60. години 28. маја 1897. године у Алексинцу. Уписан је у Протоколу умрлих лица под бројем 72. за 1897. годину. Опело је извршио намесник алексиначки прота Тодор Павић у саслужењу са осталим алексиначким свештеницима. На дан његове сахране, 30. маја 1897, Алексинац је указао последњу почаст свом дугогодишњем народном посланику и председнику општине. Сахрањен је на свечан начин као до тада ни један алексиначки грађанин. Из почаст општина га је сахранила о свом трошку; црне заставе виле су се на општини, школи и другим установама са којима је сарађивао. Приликом спровода чаршија је била затворена. Надгробну реч држали су професор Ђ. Илић и прота Аврам Миловановић.⁵⁷

3. Јован Младеновић, трговац из Алексинца, посланик за варош Алексинац. Биран је за народног посланика Велике народне скупштине 1868. и 1877. године.

У периоду 1867–1880. године више пута је биран за члана Одбора Општине алексиначке. У попису из 1863. године наводи се да је Јован, трговац (25 г.), син Младена Ђурића, трговца. Са Младеном у домаћинству, поред Јована, тада живе: унук Никола, снаха Алексија, и сирочад Димитрије Стојановић и Катарина. Имање му је процењено на 1.021 дукат цесарски, а месечни приход од трговачке радње на 58 талира. По имању је спадао у пету, а по приходима у шесту класу.

Пописом из 1884. није обухваћен, као ни његова породица. Није познато где је тада живео. Умро је у Алексинцу 22. фебруара 1907. године у 72. години живота. Сахрањен је наредног дана на алексиначком гробљу, а опело је обавио свештеник Милан Алексић. Упис у књизи умрлих заведен је под редним бројем 34.

4. Јованча Таушановић, трговац и председник Суда Општине алексиначке, посланик за варош Алексинац. Биран је за народног посланика Велике народне скупштине 1877. године.

Пописом из 1863. обухваћен је Јованча Таушановић, терзија стар 29 година, његова супруга Роксанда, син Велимир, ташта Јована и

56 Српске новине, бр. 59, 15. март 1881.

57 Пашић. Илустровани радикални алманах, књига III, Београд, 1926, 20.

свастика Перса. Поседовао је имање у вредности 59 дуката цесарских и имао месечне приходе 17 талира од терзијске и ситничарске радње. По имању је спадао у I, а по приходима у III класу. Од 1875. године биран је за члана Одбора Општине алексиначке, а за председника Суда Општине алексиначке изабран је 1880. године.⁵⁸

Према попису из 1884. Јованча Таушановић трговац имао је 52 године, а његово домаћинство чинили су супруга Роксанда, синови Велимир, трговац и Алекса, ђак. Затим кћер Никосава, снаха Анка, ташта Јованка и слуге, Глигорије, калфа из Прћиловице, Ђорђе, шегрт из Лоћике и слуга покућар Крста из Куманова.

У књизи умрлих лица цркве Светог Николе у Алексинцу, под бројем бројем 24. за 1904, наводи се да је рођен у Алексинцу, да је у тренутку преминућа био стар 72 године и да је преминуо 8. фебруара 1904. од старачке изнемоглости.

5. Матеја Мата Трифунац, трговац из Алексинца биран је за народног посланика у вароши Алексинац 1884. године. У Срезу алексиначком биран је за народног посланика 1895, а за краљевог посланика постављен је 1897. године. Син је Милије и Стојане Трифунац, рођен у Суботинцу 1. августа 1847. године. Његов отац Милија биран је за народног посланика Среза алексиначко-ражањског 1858. и 1859. године. Унук је Ивана Трифунца из Суботинца, једног од предводника народног покрета алексиначког краја за присаједињење Кнежевини Србији 1832. године.

У попису из 1862. уписан је под редним бројем 595. у домаћинству оца Милије. Ту се наводи: Милија Трифунац, трговац, његова супруга Стојана, синови Матија, шегрт (14 г.) и Илија, те кћи Злата и синовица Наста. Имање му је процењено у вредности 761 дуката, а месечни приход од трговачке радње 25 талира. Према имовинском стању спадао је у IV класу и по имању и по приходима.

По попису из 1884. године Милија Трифунац, трговац, живи са синовима, трговцима Матом (36 г.) и Илијом, снахама Љубицом и Сандом, и унуцима, ђацима, Петром, Љубомиром и Драгомиром и унукама Јулком, Наталијом и Косаром, која за разлику од сестара није била ђак. У домаћинству су пописане и слуге, калфе Лазар, Божин и Коста, шегрт Драгутин и слуга покућар Милан.

58   3. Стевановић и др., *Локална самоуправа у Алексинцу и околини*, Алексинац, 2018, 73.

Одликован је Сребрном медаљом за заслуге у рату са Турцима 1876. године као коњаник народне војске. Одборник Општине алексиначке био је непрекидно од 1885. до 1895. године. Био је утемељивач Друштва Светог Саве у Алексинцу и члан управног одбора Алексиначке штедионице.

6. Љубомир Марковић, трговац из Алексинца, посланик за варош Алексинац, биран је за народног посланика на изборима 1886. и 1887. и Велике уставотворне скупштине 1888. године. У периоду од 1880. до 1898. више пута је биран за члана Одбора Општине алексиначке, а 1904. био је и њен председник.

По попису из 1863. Љубомир (19 г.), ожењен Цаном, живи у домаћинству оца Василија Марковића Гребенаровића, ситничара и шпекуланта, који је живео и са синовима Владимиром, Алексом, Милетом и кћерима Милицом и Миленом. Поседовао је имовину у вредности од 268 дуката цесарских и месечне приходе од ситничарске и шпекулантске радње од 35 талира. По имању спадао је у II, а по приходу у V класу.

По попису из 1884. се Љубомир наводи као трговац (41 г.). Живео је са женом Цаном, синовима Јованом, Ђаком, и Светомиром, ћеркама: Персом, ученицом, и Косаром. У домаћинству су пописане и слуге. Станко и Коста, калфе и шегрт Влада.

Био је један од водећих акционара Алексиначке штедионице основане 1887. године. Наводи се 1895. године као члан њеног управног одбора.

7. Аврам Миловановић, свештеник, парох суботиначки, а потом парох и намесник алексиначки, посланик за варош Алексинац. Биран је за народног посланика Велике уставотворне скупштине 1888, а Народне скупштине 1889. и 1903. године.

Рођен је у селу Нозрини, у Моравском срезу 1853. године. Завршио је основну школу, четири разреда гимназије и четири разреда Београдске богословије. Рукоположен за ђакона 11, а за свештеника 12. октобра 1874. године.

Од септембра 1873. до октобра 1874. године био је учитељ. По рукоположењу служио је као капелан протојереју алексиначком, своме оцу Марку Миловановићу. Због учешћа у Тимочкој буни осуђен је на 10 година робије од стране Преког суда у Зајечару. После две године и два месеца уследила је амнестија краља Милана, па је ослобођен. Октобра 1886. постављен је за пароха валакоњског у Срезу бољевачком, где је

био до октобра 1887. године. За време службовања у Срезу бољевачком као угледна личност биран је за народног посланика на изборима од 17. септембра 1887. године. Од октобра 1887. године био је парох суботиначки у Срезу алексиначком. У Суботинцу је остао до краја фебруара 1889, када је постављен за пароха друге алексиначке парохије. Био је члан Свештеничког удружења, члан и добротвор Српске књижевне задруге, члан и председник пододбора Друштва црвеног крста у Алексинцу, члан и председник Културног друштва за варош Алексинац, члан Друштва за помоћ пострадалим у рату Св. Ђорђе и члан Друштва за помоћ инвалидску. Одликован је од од нишког епископа Јеронима црвеним појасом, а протску камилавку, службу среског намесника и чин почасног протојереја добио је на предлогу нишког епископа Никанора. У протојерејски чин произведен 21. новембра 1902. од истог епископа. Од државних одликовања добио је Ордене Св. Саве V, IV и III реда. Наводи се као први на листи оснивача Алексиначке банке, основане 1908. године.

Био је и хонорарни наставник веронауке у приватној Алексиначкој гимназији.

О страдању проте Аврама Миловановића од Бугара у извештају Душана Милосављевића, начелника Среза алексиначког, писаног 10. децембра 1918. године у Алексинцу, наводи се да су свештеници алексиначки и учитељ бобовишки „по наредби мајора Георгиева, команданта места у Алексинцу и градоначелника из Ниша, на дан 13. новембра 1918. године, отерани под видом интернације за Ниш. Тамо су држани до 18. новембра 1915. године када су тога дана око 4 сата после подне потерани друмом пут Беле Паланке и код села Јелашнице убијени”.

Учитељ Тихомир Маринковић у делу у коме говори о паду Алексинца под бугарску власт наводи:

„Проту Аврама Бугари су отерали из Алексинца и мучки, код Јелашнице, на путу из Ниша за Белу Паланку, са још неким поповима убили.

Само још овај моменат.

Код бугарске власти стоје два млађа свештеника из околине Алексинца, а поред њих и прота Аврам и прота Милета, и очекују да буду интернирани, или у путу код Јелашнице побијени. „Ти си стар, ти остани!” вели Бугарин проти Авраму. „Па где иду ова два млађа свештеника, да идем и ја”. Бугарин се окреће проти Милети и каже: „И ви сте

стар, не морате ићи, можете остати”. „Па где иде мој старешина, прота Аврам, да идем и ја”.

„И сви су мучки побијени. Ето такви су били синови миле Србије.”⁵⁹

8. Коста Матић, механџија из Алексинца, посланик за варош Алексинац. Биран је за посланика Велике уставотворне скупштине 1888. године.

По подацима из 1863. године имао је 24 године и био механџија. У домаћинству су му пописани мати Анђа, браћа Никодије и Милутин и сестре Јованка и Христина. Имовина ну је пописана у вредности од 457 дуката цесарских, а месечни приходи од механске радње у износу од 25 талира. По имању је спадао у III, а по приходима у IV класу. Био је власник механе у Алексинцу и 1879. године. Његова жена Маргита (22 г.) поседовала је имовину у селу Добрујевцу у вредности од 47 дуката цесарских, док прихода није имала. По имању спадала је у прву класу.

По оснивању Народне радикалне стране био је члан њеног одбора у Алексинцу, за Срез алексиначки. Као такав учествовао је у организацији Тимочке буне и био један од најистакнутијих предводника побуњеника. Због тога је од Преког суда осуђен на смрт. Смртна казна му је одлуком краља Милана замењена робијом, коју је издржавао до амнестије коју је владар даровао јануара 1886. године. У попису из 1884. године наводи се да је Коста Матић, кафеџија (50 г.) на робији у Београду. У Алексинцу су му живели жена Маргита, синови Димитрије, и Јован и Милан ђаци, те и кћер Драгиња, ученица. Преминуо је 15. децембра 1905. године, као седамдесетогодишњак.

9. Милун Миљковић, трговац и председник Општине алексиначке, посланик за варош Алексинац. За народног посланика биран је 1890 и маја 1893. године.

Рођен је 1854. године у Крушевцу од оца Николе, механџије и мајке Стаменке, ћерке кнеза Милојка Ивковића. По смрти оца Милун са породицом долази у Алексинац, где уз помоћ ујака почиње да се бави трговином и стиче велики иметак и углед. Више пута биран је за председника Општине алексиначке.

---

59 Т. Маринковић, *Из мучних дана за ослобођење и уједињење Јужних Словена – бугарска недела у Алексинцу и његовој околини и један случај њихових недела из Лесковца*, Лесковац, 1932, 9.

Милун Миљковић био је председник општине и у време посете краља Александра Обреновића Алексинцу 28. августа 1893. године. Приликом те посете краљ Александар је и ноћио у његовој кући која се налази у данашњој Улици Дракчета Миловановића.

У ово време у Алексинцу је подигнута зграда болнице која је у њој почела са радом 1893. године. Подигнута је и зграда за основну школу у коју се 1896. године уселила Учитељска школа и у њој радила до 1963. године. Данас је у њој Општински суд.

У попису 1884. године наводи се под редним бројем 61. као Милун Н. Миљковић (31 г.), трговац. Са њиме је у домаћинству живела жена Ленка, син Милан и кћери, Ружица, ученица и Персида, Зорка и Љубица, као и мајка Стаменка. Као слуге и слушкиње у његовом домаћинству пописани су кочијаш Стеван Ђурић, куварица Илинка и слушкиња Софија Станојковић.

Милун Миљковић се наводи међу оснивачима Алексиначке задруге 1908. године у Алексинцу. Рат и окупацију провео је у Алексинцу, у коме је преминуо 10. јануара 1927. године.

10. Коста Таушановић, управник Задруге за међусобно помагање и штедњу из Београда, посланик за варош Алексинац. За народног посланика у вароши Алексинац биран је фебруара 1893. године. Пре тога, за посланика у Срезу алексиначком биран је 1883, 1886, 1887. и 1888. године. Потоње године биран је и за посланика Велике народне скупштине. За посланика (квалификованог) редовне Народне скупштине у Срезу алексиначком биран је 1890. и маја 1893. године. Пре свих набројаних избора био је кнежев посланик 1881. године.

Рођен је у Алексинцу 4. маја 1854. године од оца Стојана, терзије и мајке Стојанке. У попису из 1862. године наводи се: „18. Стојан Таушановић, терзија, жена Стојанка, синови: Миливој, Константин, Велимир, Милан, кћери: Александра, Наталија. Имање у вредности 622 д. Месечни приход од терзијског заната и ситничарске радње 25 т. По имању спада у IV а по приходу у IV класу”.

Коста је био ученик прве генерације Алексиначке гимназије по њеном отварању 1865. године. Ту је завршио два разреда, колико је она тада имала, а остале у Београду. Студирао је пољопривреду и ветерину у Табору, у Аустро-Угарској и у Хохенхајму у Немачкој. По завршетку школовања радио је као хонорарни предавач пољске економије у Богословији и пољске привреде у Учитељској школи у Београду.

Уз Николу Пашића један је од оснивача и првака Народне радикалне странке. Био је русофил и противник династије Обреновића. Осуђиван је због учешћа у Тимочкој буни 1883. године. Био је председник Уставотворне скупштине 1888. године и један је од учесника у писању и доношењу устава из 1889. године.

Био је министар унутрашњих дела од 23. фебруара 1889. до 16. марта 1890. године, у влади генерала Саве Грујића. Поново је био министар унутрашњих дела од 16. марта 1890. до 1. маја 1890. године, а потом министар народне привреде од 1. маја 1890. до 11. фебруара 1891. године, у новој влади генерала Саве Грујића. Министар народне привреде био је од 11. фебруара 1891. године до 22. октобра 1891. у влади Николе Пашића. Укупно на месту министра унутрашњих дела и министра народне привреде био од 23. фебруара 1889. године до 22. октобра 1891. године.

Уложио је доста труда на унапређењу привреде у Србији. Због Ивандањског атентата организованог на краља Милана Обреновића 1899. године у Београду осуђен је на 9. година робије, али је после смрти краља 1901. године ослобођен даљег издржавања казне.

Стајао је на челу неколико београдских банака, основао је прво осигуравајуће друштво у Србији, био је један од оснивача Српске банке ДД у Загребу.

Умро је у Ријеци 1902. године. Његов споменик, који су подигли београдски привредници, налази се на улазу у парк Калемегдан, у Београду.

11. Благоје М. Илић, учитељ из Алексинца, посланик за варош Алексинац. Биран је за народног посланика 1905. и 1908. године на листи Самосталне радикалне странке. На истој листи изабран је 1912. године за посланика у Срезу алексиначком.

Рођен је 25. марта 1871. године у Сокобањи, од оца Илије и мајке Милке. Презивао се Стојковић, али је касније узео презиме по оцу Илији, док је средње слово М извео од мајке Милке. Учитељску школу завршио је у Београду око 1890. године. Као учитељ радио је у родном крају, у околини Сокобање. Прво радно место било му је у селу Језеро, одакле је 1891. премештен у селу Врмцу, школске 1893/94. у Сокобањи а затим, до почетка школске 1895/96. у Белом Поточу.

У то време оженио се Јулијаном Балугџић, тада учитељицом у Краљевом Селу код Сокобање. Јулијана Балугџић била је ћерка Марије и Јована Балугџића. Рођена је у Београду 1872. године.

Прво радно место учитељице Јулијане Балутџићеве, које нам је познато, било је Ариље, где је радила до 16. марта 1890. године, када је по молби премештена у Пожегу за учитељицу мушке основне школе.

За учитељицу женске основне школе у Пироту, на Тија-Бари, премештена је по молби од 10. августа 1893. године. Ту је радила до краја школске 1894/95, када је премештена у Краљево Село код Сокобање. Од октобра исте године премештена је из Краљевог Села у Лалинац, у Сврљишком срезу, и тада се наводи као Јулијана Илићка, што значи да се пре поменутог месеца удала за Благоја Илића.

Од октобра Благоје и Јулијана Илић заједно су радили у селу Лалинцу.

У овом селу је Благоје био учитељ од 1895/96. до 1897. године. За време док је радио у Лалинцу био је председник Збора сврљишких учитеља.

Те године постављен је за учитеља Вежбаонице учитељске школе у Алексинцу. Наредне године постављен је за хонорарног учитеља ручног рада Алексиначке учитељске школе. Управитељ алексиначких основних школа био је од почетка школске 1898/99. па до краја школске 1904/05. године.

У периоду од 2. јула до 12. августа 1897. године завршио је у Београду учитељски курс за ручни рад у мушкој основној школи. Учитељ курсева био је Јован С. Јовановић, потоњи професор и управитељ Учитељске школе у Алексинцу.

У Учитељској школи радио је од 1898/99. до октобра 1905. године када је пензионисан, након што је изабран за народног посланика. У сазиву Народне скупштине учествовао је 1908–1912, а у јануару 1911. обављао је дужност скупштинског секретара.

Са српском војском прешао је преко Албаније и учествовао у раду Народне скупштине на Крфу. По ослобођењу није се бавио политичким радом и ако га је Љубомир Давидовић, оснивач Демократске странке позивао да се ангажује.

Благоје Илић је преминуо у Београду 6. октобра 1950. године, по грегоријанском календару, где је и сахрањен. Његова супруга Јулијана преминула је у Алексинцу 24. августом по истом рачунању, 1939. године и сахрањена је на алексиначком гробљу. Имали су троје деце: сина Лазара и ћерке Александру и Милку.

12. Коста Стојановић, професор из Београда. За народног посланика вароши Алексинац биран је 1906. године. У Срезу алексиначком биран је за народног посланика (квалификованог) 1901, 1903, 1908. и 1912. године. Био је научник из области математике, физике, механике, социологије, економије и претеча изучавања кибернетике у Србији.

Рођен је у Алексинцу 2. октобра 1867. године од мајке Стеване и оца Тривуна Трпковића, трговца. Презиме Стојановић, Коста је добио по деди Стојану, Тривуновом оцу. Основну школу и ниже разреде гимназије завршио је у Алексинцу, док је више разреде завршио у Нишу 1885. године, као један од најбољих ученика. Дипломирао је математичке науке на Филозофском факултету Велике школе у Београду, јуна 1889. године, као најбољи студент у генерацији. За даље студије, у првом тренутку није добио могућност, тако да је 1890. положио професорски испит и запослио се као професор математике у Нишкој гимназији, а од 1894. године и током наредних шест година радио је као професор у Другој београдској гимназији.

Захваљујући научним квалитетима, према броју и теоријској убедљивости научних радова, после 1903. постао је хонорарни наставник у Великој школи. По оснивању Београдског универзитета 1905, постао је ванредни професор математичке физике. Током свог универзитетског рада, за неколико година, написао је низ радова из механике, математике и физике.

Академску каријеру прекинуо је 17. априла 1906. године, када је изабран за министра народне привреде Краљевине Србије, на почетку Царинског рата Србије и Аустроугарске. Користећи своја познавања научних начела и примењујући их у политичкој пракси, чак и у условима санкција, успео је да рационализује пољопривреду, преобрази привреду, учетворостручи број предузећа, ухода нове трговачке путеве за Србију, управља извозним ценама, што је допринело да Аустроугарска 1908. године одустане од блокаде Србије, која је из Царинског рата изашла оснажена.

Због успеха током Царинског рата, од 30. августа 1912. до 18. августа 1913. године, Коста Стојановић је поново био министар народне привреде.

Први светски рат дочекао је у Београду, где је живео са породицом. У пролеће 1915. упутио се у Рим, са намером да употреби своје раније успостављене везе током Царинског рата, овога пута ради обе-

збеђивања Јадранске обале. На иницијативу владе, из Рима је фебруара 1916. прешао у Ницу, где је организовао Клуб народних посланика свих политичких странака, чији је постао председник, док је секретар био Бранислав Нушић. Учествовао је као члан Клуба независних радикала на Другом заседању Народне скупштине на Крфу крајем августа 1916.

После тога вратио се у Париз, где је, са мањим прекидима остао све до јануара 1920. године, односно завршетка Париске мировне конференције. Тамо је начинио један од првих прорачуна народног богатства Србије до 1914, које је припремао за мировне преговоре после рата.

Урадио је прорачун ратне штете и као члан финансијске и економске делегације Краљевине СХС учествовао је на Париској мировној конференцији 1919. године.

По формирању Краљевине СХС обављао је функцију министра пољопривреде, од 18. октобра 1919. до 19. фебруара 1920. године, у влади Љубомира Давидовића, због чега је често прекидао боравак у Паризу.⁶⁰ За време његовог мандата у својству министра пољопривреде у југословенској држави, као и у својству председника Српског пољопривредног друштва, био је један од иницијатора за оснивање Пољопривредног факултета 1919. године. Један је од потписника Рапалског споразума, у новембру 1920. године, којим је утврђена граница нове државе са Италијом.

Био је министар финансија у првој и другој влади Миленка Веснића од 17. маја 1920. до 18. августа 1920. и од 18. августа 1920. до 1. јануара 1921. За исту функцију је изабран поново и у првој послератној влади Николе Пашића 1. јануара, али је два дана касније, 3. јануара 1921. године умро, у 54-тој години.

У свом кратком животном веку осам пута је био министар у владама Краљевине Србије и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а његови Алексинчани пет пута су га бирали за народног посланика у Народну скупштину Краљевине Србије.

13. Михаило Мика Трифунац, трговац из Алексинца. За посланика вароши Алексинац изабран је 1912. године. За посланика Среза алексиначког биран је 1898. и 1903. године (у скупштину која није конституисана услед Мајског преврата). Рођен је 1862. године у Алексинцу, од оца Трифуна, трговца и мајке Ђурђе. Отац Трифун био је посланик за варош Алексинац на Великој уставотворној скупштини 1869. године.

---

⁶⁰ Датуми у делу биографије која покрива време од 1919. дати су по грегоријанском календару, од тренутка када је почео да се употребљава у Краљевини СХС.

Трифун је био један од најбогатијих грађана Алексинца. У попису из 1863. године наводи се под редним бројем 11: „Трифун Трифунац, трговац, жена Ђурђа, синови: Димитрије, Михаил, кћери: Савка, Милева, брат Милоје, трговац и терзија, жена Петкана, Коста Кнежевић шегрт, сироче — Имање у вредности 3.338 д.. Месечни приход од трговине галантеријске и друге шпекулативне 78 т. По имању спада у VII а по приходу у VI класу”. Погинуо је бежећи од Турака 19. октобра 1876. године и сахрањен на гробљу у Ражњу.

У попису из 1884. године Михаило је уписан под редним бројем 807. у заједници са братом Димитријем-Митом, гостионичарем. И он је уписан као гостионичар, стар 24 године. Био је међу оснивачима Алексиначке штедионице и члан њеног Надзорног одбора. Први светски рат и окупацију провео је у Алексинцу. Због старости и болести није кренуо са српском војском преко Албаније. Умро је у Алексинцу 1921. године.

Закључак

По одредбама устава из 1869, 1888 и 1903. године, варош Алексинац имала је право на избор једног посланика у Народној скупштини. То право ускратило јој је враћање на снагу устава из 1869, у периоду 1894–1901, као и Октроисани устав из 1901. године.

По уставу из 1869. године, посланици у варошима бирани су непосредно, јавним гласањем пред Бирачким одбором. Алексинчани су по овом систему тринаест пута бирали свог представника у скупштинама Кнежевине и Краљевине Србије.

Алексинац је као окружна варош бирао једног посланика за обичну и четири за Велику народну скупштину. По одредбама Устава из 1869. бирачи у Србији су излазили тринаест пута на изборе до 1888. године, бирајући посланике за једанаест обичних и две Велике народне скупштине. Избори за обичне скупштине држани су: 1870, 1871, 1874, 1875, 1878, 1880, 1883, 1884, 1886, 1887. и 1888. године. Избори за Велику народну скупштину су организовани 1877. и 1888. године.

Устав из 1889. године предвиђао је да избори народних посланика буду непосредни. Гласање је било тајно и вршило се куглицама. Тајност је постигнута тако што је бирач стављао руку у гласачку кутију сваке партије посебно, а куглицу је остављао у једној од њих, по свом избору. Бирачи у Алексинцу су по овим одредбама свог посланика бирали четири пута.

По уставу из 1889. године избори за посланике Народне скупштине били су непосредни а гласање је обављано тајно и вршило се кутлицама на нивоу изборних округа и вароши. На изборе у Крушевачком изборном округу, у периоду од 1889. до 1893. године, бирачи су четири пута излазили на биралишта, односно до његовог укидања 1894. године.

Члан 81. Устава из 1903. године поново је дао право Алексинчанима да бирају свог посланика у Народној скупштини Краљевине Србије. По одредбама овог устава, пет пута су бирани народни посланици за варош Алексинац.

Укупно, по одредбама три устава, Алексинчани су 22 пута излазили на изборе и бирали своје посланике у скупштинама Кнежевине и Краљевине Србије. Бирано је 28 посланика, јер су за Велике народне скупштине бирана по четворица. Укупно је било бирано тринаест личности: Васа Стошић седам пут, Милосав Трифунац четири, Љубомир Марковић и Аврам Миловановић по три, Милун Миљковић и Благоје Илић по два пута, док су по једном бирани Јован Младеновић, Јованча Таушановић, Мата Трифунац, Коста Матић, Коста Таушановић, Коста Стојановић и Михаило Трифунац. Осморица њих били су трговци, док је по један посланик био свештеник, учитељ, професор, механџија и управник Задруге за узајамну помоћ и штедњу.

DEPUTIES FROM THE TOWN OF ALEKSINAC IN THE ASSEMBLIES OF THE PRINCIPALITY AND THE KINGDOM OF SERBIA (1870–1918)

Summary:

This paper analyses the political representation of the town of Aleksinac in the assemblies of the Principality and the Kingdom of Serbia, situating it within the broader processes of state-building and the development of parliamentary institutions in the second half of the nineteenth and the early twentieth centuries. By tracing the chronological succession of deputies, the study demonstrates that local political elites played a significant role in mediating between central authorities and local communities, thereby contributing to the consolidation of modern political structures.

The electoral history of Aleksinac reflects key transformations in Serbian political life, including the transition from publicly conducted elections under strong governmental influence to more institutionalised practices based on secrecy and party organisation. Particular attention is devoted to the long-term political prominence of Vasa K. Stošić, whose career illustrates the enduring influence of local leadership in a period increasingly shaped by ideological and partisan divisions.

Combining elements of prosopographical analysis with a microhistorical approach, the paper highlights the importance of local perspectives for understanding the functioning of parliamentary politics in Serbia. It argues that the study of smaller urban centres such as Aleksinac provides valuable insights into the dynamics of political modernisation, the formation of representative institutions, and the interaction between local and national political spheres.

Милосав Трифунац

Васа Стошић

Матеја-Мата Трифунац

Коста Таушановић

Благоје М. Илић

Коста Стојановић

Михаило Т. Трифунац